

Informacijska družba kot deževnik

Kaj nam pomeni izraz “informacijska družba”? Predlagal bom dve razlagi. In sicer prvič: informacijska družba je tista, ki ji je vedno pomembnejše proizvajanje čistih informacij in vedno manj pomembno proizvajanje informiranih predmetov. Potem pa bom predlagal razumevanje informacijske družbe kot sinonima za “telematično družbo”. V pričujočem predavanju bom poskušal čim bolj razločevati oba pomena v upanju, da bomo na ta način prišli vsaj do nastavka za možni odgovor na zastavljeno vprašanje.

Razmislek o prvem predlaganem pomenu pričenjам z naslednjim modelom: Predstavljajmo si živo cev, na primer črva. Ta cev ima na enem koncu vhod, input, imenujmo ga “usta” ali “ustje”, na drugem pa output, imenujmo ga “zadek”. Skozi usta v cev priteka svet, v cevi se nekako prebavi – procesira – in skozi zadek zopet odteče. Če si človeka predstavljamo kot takšnega deževnika, saj končno nismo nič drugega kot razviti deževniki, ali pa nerazviti deževniki, odvisno: če bi kot kriterij postavili srečo, smo seveda daleč pod deževnikom. Torej, če si poskušamo predstavljati nas same, lahko uporabim bolj pretanjene izraze. Rečem lahko: skozi ustje priteka narava, v organizmu to naravo informiramo tako, da odteče kot kultura. S tem situacije seveda še nisem natančno opisal, kajti saj vendar ni tako, da bi goltali naravo, jo procesirali in izločali kulturo, to bi bilo preveč lepo. V resnici je vendar tako, da kultura, torej blato, ki ga izločamo in puščamo za sabo, počasi izgublja informacije, postaja

odpadek in še naprej izgublja informacije ter se končno povrne v naravo, tako da si moramo predstavljati krožnico, katere del smo mi kot črvi. Če si predstavljamo model krožnice narava-kultura-odpadek-narava, bomo opazili, da smo nekako izstopili iz zgodovine. Gre za model večnega vračanja enakega, ki pa se ga drži priokus absurda. Ukvarjanje s kulturo se po tem modelu zazdi nesmiselno.

Kaj mislimo, če rečemo, da "procesiramo naravo"? Da bi lahko odgovoril, bom poskusil opisani model nekoliko spreminiti. Vzemimo velik stroj, skozi ustje v stroj priteka plastični material (namesto "narava" lahko rečemo "plastični material", amorfno kašo pojavov lahko pojmuje kot plastični material). Skozi naše ustje, skozi ustje stroja torej priteka plastični material. V stroju je orodje. V orodje je vnešena oblika nalivnega peresa. Orodje udarja ob tekoči plastični material in ga informira z obliko "nalivno pero". Skozi zadek odteka reka kloniranih plastičnih nalivnih peres, množična kultura torej. Ljudje ta peresa uporabljajo in izrabijo, kar pomeni, da peresa izgubijo del svoje oblike in odromajo v smeti. Tam potem sedijo zeleni in drugi ekologi in molijo, da bodo čim hitreje izgubila še več informacij in se povrnila v naravo, ki bo lahko zopet zakročila v izdelavo novih plastičnih nalivnih peres. V ta namen moramo izdelati celo vrsto znanosti. Da bi spoznali, kaj priteka v ustje, moramo razvijati naravoslovje, npr. fiziko. Da bi spoznali, kako poteka prebava, kako obliko vtisnemo v naravo, moramo gojiti informacijske znanosti, npr. matematično teorijo informatike. Da bi spoznali, kaj odteka pri zadku, kaj pravzaprav so ta plastična nalivna peresa, se moramo ubadati z raziskovanjem kulture, npr. umetnostno kritiko. Da bi spoznali, kaj se dogaja z odpadki, moramo spodbujati znanosti o odpadkih, npr. arheologijo.

Ne drži več, da bi kultura razpadala na trde naravoslovne znanosti in mehke vede o kulturi. Informacijske znanosti in vede o odpadkih so se vključile med njih in te kulturne dejavnosti sklopile v krog. Uvedel bom še eno nomenklaturu: imenujmo oblike, ki jih vtiskamo naravi, da bi jo informirali in iz nje naredili kulturo, imenujmo te oblike "ideje", "ideali" ali pa "vrednote", sledeč klasični tradiciji naših grških prednikov. Če to izvedemo, bomo ugotovili, da lahko imenujemo "narava" tudi to, kar je brez "vrednosti", da lahko vtisnjenje oblik v naravo imenujemo tudi "o-vrednotenje", podeljevanje "uporabne vrednosti" ali kar "uporabljanje" (*der Wert* – vrednost, vrednota, *das Verwerten* – vnovčenje, uporablanje), da o kulturi lahko pravimo, da je "dragocena", "polna vrednot", in sicer tem bolj, čim globlje oblika posega v naravo, čim bolj informirana je narava. Če odpadke označimo, kot da so "brez vrednosti", lahko krožnico opišemo takole: brez vrednosti/vrednot – o-vrednotenje/uporabljanje – dragocenost – brez vrednosti/vrednot. In absurdnost, ki se je prej

Foto: Bart Nagel

izrazila v ontološkem, se zdaj pokaže v etičnem. Model, ki sem ga predlagal, je mogoč šele v času po industrijski revoluciji. Kajti model sem pridobil iz opazovanja stiskalnice, kjer orodja naravi vtiskujejo oblike. Vendar moram takoj navesti dve pripombi. Prva se glasi: modele si ustvarjamo z orodji, ki smo jih sami izumili, kajti počasi spoznavamo, kaj smo izumili, in tako v strojih prepoznavamo sami sebe. To ni nikakršen antropomorfizem, stroji so dejansko antropomorfni, saj smo jih sami izdelali.

Nasprotje med človekom in strojem ne obstaja, kajti stroj je del človeka, je proteza ali epiteza. Na primer plastično nalivno pero je proteza, sedi med prsti; moji umetni zobje pa so epiteze, tičijo v mojem telesu. Potemtakem o stroju ne moremo trditi, da je izven človeka in da je človek izven stroja, temveč, med človekom in strojem obstaja cela vrsta vmesnikov. Druga pripomba, ki bi jo rad omenil, je, da se moramo za ta model res zahvaliti industrijski revoluciji, torej strojem, ki izdelujejo plastična nalivna peresa, toda isti model bi lahko uporabili že za čas, ko so izumili tiskarstvo. Že tiskarstvo deluje na ta način in ob primeru tiskarstva nam je besedica "informacija" lahko jasnejša kot ob primeru plastičnih nalivnih peres.

Poskusil bom interpretirati model. Obstaja klasična interpretacija, recimo ji platonška. Glasi se: Oblike, ki jih tukaj vtiskujejo v naravo, so večne in nespremenljive spravljene na nebu. In kar počnemo mi, kadar naravo spreminjamo v kulturo, je tole: obliko prikličemo iz knjižnice idej na nebu, jo poveznemo na naravo in tako nastane kultura. In to pač počne umetnik, rokodelc. Idejo, večno, nespremenljivo idejo nalivnega peresa, skratka "peresnost", prikliče z neba in jo vtisne v plastični material, in glej, dobimo plastično nalivno pero. Sledi: plastični material razpade, toda oblika se večno ohranja.

To je silna interpretacija tega procesa. V srednjem veku je žela neznanske uspehe. Kot primer naj navedem čevljarja: mimo čevljarja je teklo usnje, hkrati je v rokah imel proteze – orodja –, v glavi pa je imel večno nespremenljivo obliko čevlja – "čevljestvo". Usnju je vtisnil obliko. Ali pa: snov je stlačil v obliko. Obliko je napolnil s snovjo, rezultat pa je bil čevelj. In potem je dobri mož nesel čevelj na trg in ga razstavil. Bil je politično angažiran. Šel je na trg, da bi informacijo, ki jo je privatno procesiral, razstavil in drugim omogočil dostop do nje. Bil je bios politicos. Tedaj so se odprla vrata katedrale in skozi nje je stopil škof. Škof je nekdo, ki se je naučil razbirati oblike. Prvič zato, ker je bral Aristotela in ve, kaj je teorija. Teorija je rentgenski pogled, ki prodira skozi stvari in zre večne oblike. Če je s tem pogledom premeril čevelj, je skozenj videl čevljestvo. In poleg tega je bral Sveto pismo in komentarje teologov in ve, da se resnica razodeva v božji milosti in njegovi neskončni ljubezni do nas. Njegova je bila torej *gratia sufficiens*, zadostna milost, da se mu je za čevljem razodevalo resnično čevljestvo. Škof je torej šel na trg in si ogledal čevlje. In opazoval je, do kolikšne mere je čevljarju uspelo napraviti obliko čevlja očitno fenomenalno, in v kolikšni meri se mu je ponesrečilo. – Ni mogoče, da bi mu kdaj povsem uspelo, kajti če idejo nanese na pojav, pojavnost sicer spremenimo, toda idejo smo izdali. Če v pesek zarišem trikotnik, bom moral ugotoviti, da vsota kotov ne znaša točno 180°. – Tako je čevljar hote ali nehote izdal idejo čevlja s tem, ko je izdelal čevelj. In potem je lahko škof, ta veliki umetnostni kritik, ta *auctoritas*, ugotavljal, kako uspešen ali neuspešen je bil čevljar, ter tako določil vrednost čevlja, *praetium iustum*.

To je res izredno silna interpretacija. Na njej ne temelji le platonška ideja države, *politaea*, temveč v praksi pravzaprav celoten srednjeveški družbeni sistem. Kralji so filozofi, tj. škofje, oni presojujejo rokodelce, umetnike, politike; in ti – o tem pa se ne govori veliko – si lahko privoščijo, da v miru izdelujejo čevlje, ker za njimi stojijo sužnji, tlačani, otroci in drugi ljudje, ki jih preživljajo. Torej obstajata dve stopnji družbene teorije: filozofija in pod njo politika, umetnost in pod njo ekonomija. Sedaj pa prosim premislimo meščansko revolucijo 14. in 15. stoletja v

severni Italiji in na Flamskem. Rokodelci so škofu spodnesli avtoriteto, da bi kritiziral njihove čevlje. Hočejo torej uvesti prosti trg. Odpraviti hočejo cerkveni nadzor trga, toda s tem napravijo velikansko napako. Če nekaj izumimo, moramo potem odkriti, kaj smo izumili. Če namreč zanikamo škofovo avtoriteto, moramo zanikati tudi teorijo, kot so jo razumeli v srednjem veku. Škof nima pojma o čevljestvu – da bi to vedeli, moramo sami poprijeti za delo, sami moramo vtiskovati obliko čevlja v usnje in potem se izkaže, da oblike čevlja sploh nismo izklicali z neba, temveč, da smo morali vedno znova preizkušati, da oblika čevlja ni ideja, temveč model, da ga lahko oblikujemo in preoblikujemo, da v bojevanju ideje in usnja ugotovimo, kako lahko izdelujemo čedalje boljše čevlje, da je to napredek. Skratka: ideje niso nespremenljive oblike, temveč plastični modeli in te modele lahko preoblikujemo, podvrženi so modi in zato se v skoraj vseh jezikih novi vek imenuje moderna.

Torej, po tem ko so odstavili škofa, so bili prisiljeni v izdelavo novega pojmovanja teorije. Teorija ni bila več kontemplacija idej, temveč izdelovanje idej. In to izdelovanje je bilo treba izpostaviti opazovanju, kajti videti so morali, kako se ideja vklaplja v življenje, hkrati pa je bilo potrebno še eksperimentiranje, saj so morali preveriti, če nova ideja zares deluje. In kar sem sedaj opisal, je sodobno znanstveno pojmovanje teorije in iz njega je nastala tehnika. Ta interpretacija je morda še silnejša kot prva. Takole se glasi: Če vzamem naravo, da bi jo informiral, potem moram obliko, ki jo želim vtisniti naravi, nekako izdelati, morda z znanstvenim konsenzom. Če je "oblika" sinonim za "vrednoto", sledi, da ni večnih in nespremenljivih vrednot, niti božjih niti naravnih, temveč so vse vrednote posledice konsenzov. In konsenz izdelamo; postopno, napredujoče: izdelujemo čedalje boljše čevlje, čedalje boljša nalivna peresa, čedalje boljše stroje in čedalje boljše družbe, kajti to, kar roma skozi ustje, ni nujno samo plastični material, lahko je na primer tudi otročiček. Dojenček zdrzne skozi vhodno žrelo, potem se vanj vtisnejo informacije, torej vzgoja, in končno dobimo kulturnega človeka. Nato pripotuje do groba, kjer ga požrejo drugi tipi črvov, da lahko spet preide v neoblikovano naravo.

Torej, če rečem, da oblike izdelujemo sami, zanikam večnost vrednot in trdim, da so vrednote oblike, ki jih sami predlagamo in konsenzualno sprejemamo. In iz takšne interpretacije med drugim izvira marksizem. Če sami konsenzualno določimo vrednote in če se vrednost izkaže šele, ko jo vtisnemo v naravo, je delo vir vseh vrednot. In v središču industrijske družbe je delo. Pri čemer se seveda izkaže, da obstaja povratni učinek in da do mere, do katere naravo uporabljamo/o-vrednotimo, svet denaturaliziramo, in da do mere, do katere naravo humaniziramo, človeka naturaliziramo, tako da interes izdelovalca čevljev ni le

izdelovanje čevljev, temveč tudi oblikovanje čevljarja. In to je – tako mislim – jedro marksizma.

Tretja interpretacija mojega modela izgleda takole: izkazalo se je, da sta izdelovanje in vtiskavanje oblik v naravo, torej izdelovanje informacij in vtiskavanje informacij v snov dve povsem različni gibanji. Povrnimo se k nalivnim peresom. Nekaj povsem drugega je, če kje na risalni deski narišem plastično nalivno pero, potem oblikujem jekleno orodje, in spet nekaj povsem drugega, če s tem orodjem ritmično obdelujem plastični material, da bi izdelal klone masovne kulture. Oboje se imenuje “delo”.

Meščansko pojmovanje dela ne razlikuje med prvo, softversko in drugo, hardversko fazo dela. Toda odkar smo zapopadli industrijsko revolucijo, vemo, da je nekaj povsem drugega, če sem inženir, če izdelujem orodje ali pa če delam za strojem. Zanimivo: če govorimo o razredni družbi, so razrede vedno delili na ta način, na proletariat, ki dela s stroji, in na tiste, ki te stroje posedujejo ter delavce za stroji izkoriščajo v svoje namene. Takšni so bili nazori v 19. stoletju. Toda inženir in izdelovalec orodja nista našla prostora v takšnem modelu, znašla sta se v nekakšnem sumljivem vmesnem razredu. (Mislim, da je to eden izmed razlogov za propad marksizma.) Rekli so torej, da je vrednost nalivnega peresa v delu. Toda če si ogledamo nalivno pero, vidimo, da to ni res. Vrednost nalivnega peresa je v dejstvu, da piše, če piše. In to je odvisno od njegove oblike. Nalivnemu peresu so podelili vrednost tisti ljudje, ki so pero narisali in oblikovali orodje. Vir vrednosti je oblikovalec, inženir – mirno ga lahko imenujemo tudi – programer. In nato se je izkazalo, da je drugo, trdo fazo mogoče robotizirati. Druga faza dela je nevedna človeka, stroji jo opravljajo bolje. To je informacijska družba v prvem pomenu besede. Vedno manj ljudi dela s stroji in vedno več jih dela z informacijami, torej s tem, kar imenujemo terciarni sektor oziroma storitve. Vedno manj je proletarcev in vedno več funkcionarjev. V tem smislu smo seveda zdrsnili naravnost v sredino informacijske družbe, in to, vsaj v razvitem svetu, ne da bi poravnali račune.

Toda k temu moram še nekaj dodati: da bi izdelali oblike, moramo imeti specifične kode. In izkazalo se je, da so številke primernejše kot besede in črke. Ob tem se je izoblikovala nova elita, tista, ki obvladuje številke. In ti ljudje, ki manipulirajo s številkami, izdelujejo oblike in vrednote, po katerih spoznavamo, doživljamo in delujemo. Takole zahrbtno so kot gobe po dežju zrasli novi škofje. Ti škofje so informatiki, računalnikarji in programerji. Politiki in gospodarstveniki, ki seveda nimajo pojma o številkah, tega sploh ne vedo. Predsedniki menijo, da odločajo, v resnici pa to počnejo ljudje, ki programirajo njihove stroje. Posledično politične analize sploh niso več na mestu. Če bi hoteli analizirati razmere strojev, moramo najprej analizirati kode, toda

to nam je zelo oddaljeno. Smo v podobnem položaju kot ob iznajdbi črk. Ljudje, ki so obvladovali črke, *litterati*, so s črkami uveljavljali zakone in množica, ki je bila seveda nepismena, je klečala pred njimi in molila k črkam ali pa jih preklinjala – kakorkoli že. Odgovarjam na prvi del vprašanja: Smo sredi informacijske družbe v prvem pomenu besede. Večina ljudi, in iz trenutka v trenutek jih je več, je udeleženih v postopkih izdelovanja oblik in vrednot po kodah, ki postajajo čedalje bolj pretanjene, toda večina ljudi se tega ne zaveda, ker ne obvladujejo kodov.

Prehajam k drugemu pomenu. Trdil sem, da “informacijska družba” lahko pomeni tudi “telematično družbo”. V tem primeru ne bo tako preprosto izdelati modela. Seveda obstaja možni model – osrednji živčni sistem. Telematična družba bi bila družba v obliki mreže, ki vsrkava vse ljudi in njihove stroje, nekakšna umetna siva povrhnjica, ki obdaja zemeljsko oblo; nekako tako, kot to opisuje Hans Moravec v svojih predstavah, le morda bolj strukturalno, manj evolutivno. Torej izvolite, model bi seveda lahko bil osrednji živčni sistem, ki s pomočjo umetnih žic, ki so delno nevidne, omrežuje planet. Toda tega modela se ne bom držal, ni dovolj oprijemljiv. To imenujemo “nematerialna kultura”. Izhajal bom od drugod. Vse družbene strukture, kot jih poznamo v industrijskih družbah, razpadajo ali pa so tik pred razpadom. Njihova trupla že zastrupljajo ozračje.

Sprehod skozi
delujoči model
50-kratno povečanega
namiznega računalnika
v Muzeju računalništva
v Bostonu.

Na primer blagoslovljena družina, torej velika družina, kot so jo poznali od srednjega veka, tako kmečka kot meščanska, je razpadla z industrijsko revolucijo že pred več kot dvesto leti, ko se je proletariat moral s polj preseliti za stroje. Kar je ostalo, je družina v ožjem smislu in le-ta očitno razpada. Vedno manj je zakonov, otroci izpadajo iz družine, ker gledajo televizijo ali kaj podobnega. Aids je zadevo nekoliko zamaknil, a bili smo na tem, da zvezo moškega in ženske razpustimo. Kljub različnim podatkom lahko isto trdimo za ljudstvo. Bilo je na tem, da se spričo masovnih komunikacij razprši. Pomembnejše, kot so postajale slike, in bolj kot je jezik izgubljal pomen, bolj so razvodenele nacionalne kulture, ki so tako in tako že vedno bile vprašljiva zadeva. Razpuščajo se, nastaja pa svojevrstna masovna kultura, meje izginjajo.

Strukture industrijskih družb že nekaj časa razpadajo. Težko pa je razbrati, katere nove strukture se razvijajo. K temu bi rad pridal teoretsko opombo. Vpeti smo v različne povezave. Smo vozlišča povezav (to je moja osrednja tematika). Nekatero teh povezav so nam dodeljene. Nismo si sami izbrali, da se bomo rodili v določeno družino, določeno mesto, dobo in kulturo. Druge povezave smo stkali sami, na primer prijateljstva, ljubezen, odgovornosti do dela in do naših sodelavcev. In to so eksistenčno povsem drugače obarvane vezi. Odgovorni smo za vezi, ki smo jih sami stkali, ne pa za tiste, v katere smo prisiljeni. Kdor slavi prisilne vezi, je – tako mislim – proti svobodi. Kdor pa poudarja stkane vezi, je že v novem obdobju, o katerem govorim. Informacijska družba v pomenu, o katerem govorim sedaj, je tista, ki večino prisilnih vezi nadomešča s prostovoljnimi, in sicer s pomočjo materialnih in nematerialnih žic.

K temu še dve pripombi. Prvič: postaja jasno, da individuum ne obstaja, da lahko individuum še vedno razcepimo, prav kakor atome. Upali so, da bodo vendarle prišli do nedeljivih delcev – do atomov pri objektu, do individua pri subjektu. Analiza je razjedla individuum tako kot tudi atom. Če na primer pojmem individuum kot odločilni faktor in to odločitev potem analiziram, pridem do aktomov, če aktome uvedem v stroje, pridem do decidemov, in če uvedem decideme, potem se odločajo stroji. In vprašanje, ali je odločitev subjektivna ali objektivna, je nesmiselno. Isto velja za dejanja. Če dejanja delim v aktome in aktome uvedem v robote, je vprašanje, ali je robot subjekt ali objekt, nesmiselno.

Gotovo pa je: izhajati moramo iz tega, da nismo nekaj, temveč smo način-spletanja-vezi. Z drugimi besedami: "jaz" je tista beseda, ki ji je treba reči "ti". To je relacijski pojem: "jaz" je "ti" za sogovornika. Ali: Če se identificiram, se moram najprej diferencirati. Identiteta in diferenca se vzajemno implicirata. To lahko vidimo v psihoanalizi, nevrofiziologiji in nevropsihologiji.

Vse lahko izvedemo na isto. Pojmovanje telematičnega temelji na antropologiji, ki pravi, da človek ni Nekaj, temveč način, kako se povezuje v odnose in kako se s pomočjo teh povezav čedalje boljše realizirajo možnosti v polju odnosov. Intersubjektivno polje se pojavlja kot virtualni prostor, v katerem so posamezni individui vozlišča, približno tako, kot so materije vozlišča v energetskem prostoru. Druga pripomba: naše pojmovanje časa je drugačno od tistega, ki so ga poznali naši starši. Za naše starše je bil čas tok, ki je iz preteklosti tekkel v prihodnost, ki se v sedanjosti ni zadrževal in je vse odnašal s sabo. Takšno dramatično pojmovanje je seveda blaznost. Kajti prvič čas ne priteka iz preteklosti, temveč iz prihodnosti, in drugič je seveda sedanjost tista, ki šteje. Če zapustimo historično podobo časa in posežemo po novi podobi, po kateri čas prihaja iz vseh smeri, iz prihodnosti, in da se stvari, ki prihajajo iz prihodnosti, uresničujejo v sedanjosti, nakar se sedanjost v teh stvareh spreminja, procesira, v dve vrsti preteklosti, prvič v prikljicljivo, torej v spomin, in drugič v neprikljicljivo, torej v pozabo.

Gre namreč za to, da področje sedanjosti razširimo. Dokler nimamo strojev, je sedanjost izredno omejena. Če se povezujemo z ljudmi, je to vendarle prav majhno število posameznikov. Neko je izračunal, da smo antropoidi dejansko lahko povezani z največ osmimi osebami. Predpona "tele-" pomeni približevanje tistega, kar je oddaljeno. To je silna beseda. Če si ogledamo pravi tele-stroj, namreč teleskop, ki je človeku približal griče na lunini površini, vemo, kakšne so bile posledice: treba je bilo opustiti idejo nebes in zemlje, zemlja je postala nebesno telo, božje kraljestvo na zemlji je bilo takorekoč že uveljavljeno, a hkrati se je izkazalo, da je treba revidirati predstavo o nebesih, skratka: zemeljsko in nebesno mehaniko je bilo mogoče izvesti na isti imenovalc – Newton je bil v teleskopu že prisoten.

Če razmislimo o tem in upoštevamo, kaj pomeni "tele-", torej približevanje oddaljenega, in ne le oddaljenih dogodkov, temveč tudi oddaljenih ljudi, se lahko s pomočjo telematike povežemo z velikim številom drugih ljudi, v katerih se lahko uresničujemo in ki se lahko uresničujejo v nas. Med nekoč oddaljenim in danes približanim nastaja dialoško razmerje. To pomeni, da se sedanjost širi, vse je soprisotno in sam sem soprisoten povsod. Zemljepis in zgodovino moram odložiti in uporabljati povsem drugačne kategorije za bližino, povsem drugačno proksemiko. Drugače sem prisoten, če dejansko zmorem zavestno in prostovoljno navezati odnose z ljudmi, ki so mi bili nekoč oddaljeni, danes pa se mi približujejo.

To je smrt humanizma. Humanizem je deseksistencializacija ljubezni. Ljubimo šest milijard ljudi. To pojasnjuje znani stavek: "Ljubim človeštvo; to so ljudje, ki mi gredo na živce." Humanizem odмира in na njegovo mesto stopajo z odgovornostjo stkane

povezave z nekoč oddaljenimi ljudmi. To je čuden povratek iz humanizma k ljubezni do bližnjega, a ne k tisti ljubezni do bližnjega, ki jo pozna židovsko-krščanska vera, torej ljubezni do bližnjega, ki nam je dan, temveč gre za odgovornost do približanega oddaljenega človeka. Mislim, da je to telematika.

Dejansko smo seveda še daleč od tega. Informacijska družba v tem smislu se še nikjer ni pojavila.

Opomba, s katero bi rad zaključil, pa se glasi: zgodovina Zahoda, morda zgodovina nasploh, je v prvi polovici 20. stoletja doživela strahoten brodolom. Na noben način pa ne gre pretekati solz zaradi nje. Ne le zaradi tega, kar je zganjala v prvi polovici tega stoletja, že zasužnjenje črncev je nekaj, česar ne moremo odpustiti nobeni kulturi. Torej: ne smemo jokati za kulturo. Katastrofa je za nami. Lahko rečemo: hvala bogu, te zgodovine smo se, upajmo, končno znebili. In na obzorju se najavlja nova možnost – polna je nevarnosti, a tudi bleščečih priložnosti. Stanje, v katerem se bomo prvič lahko ukvarjali s tem, kar je človeško, namreč z izdelovanjem informacij. (Človeka lahko definiram kot bitje, ki skladišči in posreduje informacije, pridobljene proti vsem zakonitostim narave, kar je človekovo udejstvovanje proti entropiji, torej proti fiziki in proti Mendelovim zakonom, torej proti živalim v nas.) Na eni strani se torej pojavlja naštetu, na drugi strani pa možnost teoretične in praktične ljubezni do bližnjega. Obstaja židovska molitev, s katero bi rad zaključil: Ti si tisti, ki si nas ohranjal, ki si nas varoval in nam tako omogočil, da doživljamo ta sedanjí trenutek.

Prevedla Špela Košnik Virant

Vilém Flusser je študiral filozofijo v Pragi, emigriral v London in nato v Sao Paulo, kjer je nadaljeval študij. Od 1959 je kot predavatelj filozofije znanosti in profesor filozofije komunikacij poučeval na univerzi v Sao Paulu. V Evropo se je vrnil leta 1971. Organiziral je več razstav, pisal v umetnostne in filozofske revije in objavil več knjig o vprašanjih estetike in komunikacij. Umril v prometni nesreči leta 1991.

Pričujoče besedilo je prevod razprave "Die Informationsgesellschaft als Regenswurm" objavljene v Gert Kaiser et al. (ur): *Kultur und technik im 21. Jahrhundert*. Campus Verlag: Frankfurt/New York, 1993, str. 69-78.